

Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Důvodem k nenavrácení dítěte musí být takové riziko, které není jen vážné, ale musí se jednat o podstatnou a nikoli jen triviální újmu.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 5473/2007, ze dne 5.3.2008)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci nezletilých: M. S., a A. S., obou zastoupených opatrovníkem M. ú. v B., dětí matky M. Ch., zastoupené advokátkou, a otce: A. A. S., zastoupeného advokátkou, o navrácení nezletilých otcí do I., vedené u Okresního soudu v Bruntále pod sp. zn. 0P 314/2005, 6 P a Nc 33/2006, o dovolání otce proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 24. května 2007, č. j. 56 Co 35/2007 - 431, tak, že rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 24. května 2007, č. j. 56 Co 35/2007 - 431, se zrušuje a věc se vrací tomuto soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Otec nezletilých podal u Okresního soudu v Bruntále návrh na navrácení dětí podle § 176 odst. 1 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) a čl. 12 Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále jen „Úmluva“). Návrh odůvodnil zejména tím, že obě nezletilé děti, které jsou občany Státu I. i České republiky, se narodily za trvání manželství rodičů v I., kde s nimi žily ve společné domácnosti ve městě I., odkud je matka odvezla v listopadu 2005 na návštěvu do České republiky s tím, že se vrátí dne 4. 1. 2006, což však neučinila, a z jejího chování je zřejmé, že se vrátit nehodlá, čímž porušila jeho právo péče o děti. Dále uvedl, že se s touto situací nesmířil, přemístění dětí považuje za protiprávní ve smyslu čl. 3 Úmluvy a dne 9. 2. 2006 se proto v souladu s Úmluvou obrátil na i. ú. o. se žádostí o jejich navrácení do místa obvyklého bydliště v I.

Okresní soud v Bruntále rozsudkem ze dne 13. 9. 2006, č. j. 0P 314/2005, 6 P a Nc 33/2006 - 327, návrh otce, aby soud nařídil navrácení dětí S., M. a A., do místa jejich obvyklého bydliště ve státě I., aby matce byla uložena povinnost děti otcí odevzdat do tří dnů od doručení písemného vyhotovení rozhodnutí a aby byla vyslovena předběžná vykonatelnost takového rozhodnutí, zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení ve vztahu mezi účastníky a vůči státu. Vyšel ze zjištění, že rodiče nezletilých dětí se seznámili v roce 1998 v E. v I., kde matka posléze pracovala jako pokojská a otec jako číšník, že v roce 2000 uzavřeli manželství, z něhož se narodily obě nezletilé děti, které jsou státními občany Státu I. a České republiky. V počátečním období měla matka běžné vízum, později si zajistila status dočasného obyvatele a podala žádost o izraelské občanství; její jednání během sedmi let v I. tak svědčilo o tom, že se rozhodla vytvořit rodině domov v I. s plným vědomím toho, jaká rizika může život v této zemi přinášet, přičemž teprve během své poslední návštěvy v ČR se rozhodla se do I. nevrátit. Soud prvního stupně neuvěřil tvrzení otce, že rodina naposledy žila v rodinném domku jeho matky v jeruzalémské městské části I., a naopak za věrohodnou v tomto ohledu shledal výpověď matky, že rodiče s dětmi bydleli v obci R. nedaleko města R.; konstatoval, že současné bydliště otce tak již není původním bydlištěm dětí, se kterým by matka v I. vyslovila souhlas. Dále bylo z přísežných prohlášení matky otce a jeho sourozenců před izraelským právníkem zjištěno, že účastníci s dětmi žili v soukromé části domu otcovy matky, že vztahy mezi nimi i v rámci širší rodiny

byly bezproblémové, že otec má dobrou práci a že náležitě zajišťoval výživu dětí, kterým se též dostatečně věnoval. Z dalších listinných důkazů zjistil, že otec pracoval od roku 1994 do roku 2002 v Hotelu A., poté v Hotelu N., následně od 1. 8. 2005 do 1. 2. 2006 jako vedoucí kuchař v restauraci T. R., že v těchto zaměstnáních byl hodnocen jako poctivý a odpovědný člověk a dobrý otec a že od 1. 3. 2006 je zaměstnán v restauračním podniku F., kde dosahuje čistého měsíčního příjmu 4.888,- šekelů. Ohledně poměrů matky v České republice pak soud prvního stupně zjistil, že s dětmi žije v bytě své matky v B., kde mají zajištěno vše potřebné, že děti navštěvují mateřskou školu, mluví česky, na prostředí se adaptovaly velmi dobře a že o I. a rodině otce se nezmiňují. Podle zprávy praktického lékaře pro děti a dorost MUDr. M. S. je u nezletilého A. velmi pevná psychická fixace na matku s tím, že na podmínky společnosti v ČR si přivykl, je zde spokojený a jeho návrat do neklidných podmínek předchozího bydliště v cizině by mohl vést k neblahým psychologickým důsledkům, jež by mohly negativně ovlivnit jeho další vývoj. Psychiatr MUDr. K., který vyšetřil nezletilého M., konstatoval jeho pevnou citovou vazbu na matku s pohotovostí k úzkostným reakcím v případě separace od ní. Ze zprávy klinické psychologičky PhDr. I. S. bylo dále zjištěno, že nezletilý M. si lépe než jeho bratr zvykl na nové prostředí v ČR, že pro nezletilého A. představuje matka bezpečí, přičemž pro obě děti je výhodné, že již nemusí být vystavovány stresujícím situacím v zemi, kde se vedou boje. Mezinárodní společnost pro lidská práva - československá sekce se sídlem v B. soudu po seznámení se s případem ve své zprávě sdělila, že vzhledem k tomu, že obě děti jsou velmi fixovány na matku, by jejich odvezení zpět do I. zajisté znamenalo psychickou újmu, která by se nemusela ve starším věku dětí odstranit. Dále soud zjistil, že dne 29. 12. 2005 byl u Okresního soudu v Bruntále podán návrh na rozvod manželství rodičů a že toto řízení bylo usnesením tohoto soudu ze dne 16. 3. 2006, sp. zn. 10 C 460/2005, přerušeno do pravomocného skončení řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Soud prvního stupně s poukazem na čl. 1 písm. a) a b), čl. 3 a čl. 12 Úmluvy dovodil, že v daném případě se ze strany matky jedná o protiprávní zadržování dětí na území České republiky, neboť kromě krátké návštěvy neměla souhlas otce k dalšímu pobytu dětí v ČR, a otec k němu nedal souhlas ani dodatečně. Návrh otce na navrácení dětí do I. je proto zcela opodstatněný a neobstojí argumentace matky, že v I. není bezpečno a že by děti byly kvůli nestabilní situaci vystaveny vážnému nebezpečí. Ministerstvo spravedlnosti v I. jako ústřední orgán tohoto státu totiž podal informaci (čl. 13 věta třetí Úmluvy), z níž vyplývá, že obě nezletilé děti mají vytvořeny podmínky k bezpečnému návratu, a proto nelze vyvozovat, že vrácení dětí do jejich domova v I. by je uvrhlo do vážného rizika. V této souvislosti soud prvního stupně zdůraznil, že terorismus v současné podobě nezná hranice a že teroristické akce se mohou bez varování odehrát i v jinak bezpečných a politicky stabilních státech. Přesto však jsou podle jeho názoru dány důvody podle článku 13 písm. b) Úmluvy pro nenavrácení dětí, které jsou zcela rozhodující, tak, aby nedošlo k jejich duševní újmě, spočívající v silné citové fixaci na matku, která se do I. odmítá vrátit, takže jejich odloučení od ní by pro ně mělo velmi negativní psychologické důsledky, které by byly v budoucích letech těžko odstranitelné a měly by negativní vliv na osobnostní vývoj obou dětí. Dalším důvodem zamítavého rozhodnutí je skutečnost, že „soud v zájmu a pro blaho nezletilých dětí chce docílit stability výchovného prostředí dětí“, které je nebude vystavovat psychické újmě v důsledku zátěžových stresových situací při změně bydliště a tím i změně způsobu života. I pokud by totiž matka podala v I. u příslušného soudu návrh na zahájení řízení o úpravu výchovy a výživy k dětem, rozhodl by izraelský soud s největší pravděpodobností tak, že by děti svěřil do její péče, jak mu ukládá § 25 izraelského zákona č. 5722/1962, o právní způsobilosti a poručenství, podle kterého v případě, že rodiče neuzavřou o této otázce dohodu, rozhodne soud tak, že děti do věku šesti let ponechá ve výchově matce, pokud neexistují zvláštní okolnosti pro jinou úpravu; jinak řečeno, i kdyby soud zajistil návrat nezletilých dětí do I., byly by pravděpodobně svěřeny následně matce, která by pak s nimi opětovně odešla do ČR. Dále soud prvního stupně poukázal na to, že otec k péči matky o děti neměl žádné výhrady a že nepodal odvolání proti usnesení Okresního soudu v Bruntále ze dne 5. 1. 2006, č. j. OP 314/2005 - 14, jímž děti byly předběžným opatřením svěřeny do výchovy matky.

K odvolání otce Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 24. 5. 2007, č. j. 56 Co 35/2007 - 431,

rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení ve vztahu mezi účastníky a vůči státu. Odvolací soud vycházel ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně a z listinných důkazů dále zjistil, že matka je od 1. 2. 2007 nájemkyní družstevního bytu o velikosti 3+1 v B., že od 1. 6. 2007 hodlá nastoupit do pracovního poměru v soukromé cestovní kanceláři jako prodejce zájezdů, že obě nezletilé děti navštěvují mateřskou školu v B., kde se dobře adaptovaly, a že rodinné prostředí, v němž žijí, je harmonické, přičemž matka umožňuje dětem pravidelný telefonický kontakt s otcem, který se s nimi setkal též osobně v ČR. Ze zprávy klinické psychologičky Mgr. M. M. bylo dále zjištěno, že nezletilý M. se vyjádřil negativně k případnému návratu k otci do I. a že verbálně jej odmítá i mladší A.; duševní vývoj dětí probíhá v rámci normy, obě mají velmi silný citový vztah k matce, která se jim věnuje a zajišťuje pro ně bezpečné a klidné prostředí, že dlouhodobé odloučení od ní by se na jejich vývoji odrazilo nepříznivě a že pozitivní emoce vyjadřují i k babičce ze strany matky. Otec podle zprávy Městského úřadu J., správy obecních služeb, oddělení sociálního zabezpečení, východní oblast, žije se svojí matkou v I. v bytě o třech pokojích, z nichž jeden je zařízen jako dětský pokoj, pracuje jako kuchař s čistým příjmem ve výši okolo 5.000,- ILS (šekelů), přičemž v péči o děti mu může pomáhat jeho matka, která je k tomu ochotná a vzhledem ke svému věku i zdravotnímu stavu schopná (55 let). Odvolací soud se ztotožnil s názorem soudu prvního stupně, že „přemístění dětí matkou z I. do České republiky bylo protiprávní (čl. 3 Úmluvy), neboť jím bylo porušeno právo otce na společnou péči o děti, jestliže se matka s dětmi nevrátila z návštěvy v České republice v lednu 2006 zpět do místa obvyklého bydliště v I.“, a otec k přemístění dětí souhlas neudělil ani dodatečně ani se s ním nesmířil. Shodně s okresním soudem dospěl k závěru, že byly naplněny podmínky uvedené v čl. 13 odst. 1 písm. b) Úmluvy, neboť obě nezletilé děti jsou na matku, která zajišťuje péči o ně od jejich narození převážně (a od počátku roku 2006 výlučně) sama, silně fixovány a protože ona návrat do I. odmítá, znamenalo by navrácení dětí bez ní pro ně nepochybně značnou psychickou újmu, neboť by byly znovu vytrženy z prostředí, v němž se adaptovaly a v němž prospívají a jsou spokojené. Podle názoru krajského soudu to je matka, která dětem vytváří od útlého věku stabilní rodinné prostředí, a další případná změna bydliště dětí bez matčiny přítomnosti představuje takový zásah do jejich života, který odporuje jejich zájmu jako prvořadému kritériu při rozhodování soudu podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy č. [104/1991](#) Sb., o právech dítěte, tj. aby mohly nadále vyrůstat u toho z rodičů, na něž jsou silně citově vázány a v jehož péči po všech stránkách zdárně prospívají. Přitom výsledky dokazování nenasvědčují tomu, že by děti trpěly nepřítomností otce, a že ani on netvrdí, že odloučením od něj duševně strádají. Dále krajský soud poukázal na to, že otec na podporu svého procesního stanoviska uvedl, že o navrácení dětí usiluje, aby nemusel za nimi cestovat na velkou vzdálenost na úkor svého zaměstnání, aniž by zvažoval dopad návratu dětí z hlediska jejich zájmu. Odvolací soud proto uzavřel, že je v zájmu dětí s ohledem na jejich věk a dosavadní průběh jejich fyzického, duševního a citového vývoje, aby mohly nadále vyrůstat v péči matky, bez ohledu na to, na jakém teritoriu s ní budou žít, a že rozhodnutí o jejich návratu do I. bez ní by je za těchto okolností vystavilo nebezpečí duševní újmy.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal otec dovolání, jehož přípustnost dovozuje z § 237 odst. 1 písm. c), odst. 3 o. s. ř., a podává je z důvodu podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. Nesouhlasí s aplikací článku 13 písm. b) Úmluvy a namítá, že jde o ustanovení výjimečné, které lze podle zkušeností smluvních států použít jen tehdy, je-li jasný a přesvědčivý důkaz o tom, že je zde riziko újmy pro dítě, což v daném případě splněno nebylo. Naopak byla předložena zpráva o sociální situaci dětí ve smyslu čl. 13 věty třetí Úmluvy, na základě níž měly soudy rozhodnout o navrácení dětí do I. bez matky, která by se ovšem za předpokladu, že jí nejlepší zájem dětí leží na srdci, měla vrátit s nimi. Otec rovněž poukazuje na to, že soudy v mnoha zemích rozhodly, že rodiče nemohou uplatňovat obranu podle čl. 13 písm. b) Úmluvy tak, že oddělení dětí od rodiče jim způsobí psychickou újmu, takže pokud by taková obrana matky byla připuštěna, bylo by to zcela proti smyslu Úmluvy. Dále otec namítá, že odvolací soud směšuje otázku navrácení dětí do místa jejich obvyklého bydliště podle Úmluvy (tzn. obnovu předchozího stavu za tím účelem, aby děti byly v pravomoci soudu jejich obvyklého bydliště, který jako jediný je oprávněn rozhodovat o úpravě rodičovské

zodpovědnosti k dětem, a to na základě jejich nejlepšího zájmu) s řízením o úpravu rodičovské zodpovědnosti, o níž však soud s ohledem na čl. 16 Úmluvy rozhodovat nemůže. Za nesprávný považuje i názor soudu prvního stupně, jestliže další důvod pro nenavrácení dětí ve snaze na dosažení stability rodinného prostředí spatřuje v tom, že jednala-li by matka v souladu s právem a podala-li by návrh na úpravu rodičovské zodpovědnosti k izraelskému soudu, zůstaly by děti - s odkazem na § 25 izraelského zákona z roku 1962 - v její primární péči a že by se tudíž mohla vrátit do ČR. Český soud si tak podle dovolatele přisvojuje roli izraelského soudu a zasahuje do jeho pravomoci, a dále má za to, že ani v případě, že by děti byly svěřeny do péče matky, neznamenalo by to automaticky, že mohou být přemístěny do ČR. V nejlepší zájmu dětí tudíž je, aby se navrátily do země svého původu, z níž byly výlučně jednostranným rozhodnutím matky odvezeny, a aby řízení o úpravě rodičovské zodpovědnosti proběhlo v I., přičemž je nepřijatelné, aby český soud předvídal výsledek takového řízení a ten pak použil jako základ pro rozhodnutí o odmítnutí navrácení dětí. Protože soudy obou stupňů nepostupovaly podle Úmluvy a protože v řízení nebylo prokázáno, že by dětem navrácením do I. hrozilo vážné nebezpečí, že by je návrat vystavil fyzické nebo duševní újme nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace, je zřejmé, že jejich rozhodnutí jsou nesprávná a že Úmluvu, která je pro ČR závazná a je v souladu s jejím ústavním pořádkem, nesprávně vyložily a aplikovaly. Navrhl, aby dovolací soud rozsudky soudů obou stupňů zrušil a aby věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Matka se ve svém písemném vyjádření k dovolání ztotožnila s rozsudkem odvolacího soudu, který podle jejího názoru nemá zásadní právní význam, a dovolání otce tak není přípustné. Opatrovník nezletilých dětí navrhl, aby dovolání otce bylo zamítnuto.

Nejvyšší soud ČR jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, účastníkem řízení, řádně zastoupeným advokátem (§ 241 odst. 1 o. s. ř.) se nejprve zabýval přípustností dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Podmínky přípustnosti dovolání proti rozsudku odvolacího soudu upravuje § 237 o. s. ř.

Podle § 237 odst. 1 o. s. ř. je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé [písm. a)], jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil [písm. b)], jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle písmena b) a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam [písm. c)].

Rozhodnutí odvolacího soudu má pro právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li otázku, která v rozhodování dovolacího soudu doposud nebyla vyřešena, nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Otec nezletilých dětí napadá dovoláním rozsudek odvolacího soudu, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, a nejde o případ, že by v této věci bylo soudem prvního stupně rozhodováno poté, co by jeho předchozí rozhodnutí bylo zrušeno [§ 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř.]. Protože přípustnost dovolání nelze vyloučit § 237 odst. 2 písm. b) o. s. ř., neboť se nejedná o věc upravenou zákonem o rodině, nýbrž jde o věc vyplývající z právní úpravy Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, zbývá posoudit přípustnost dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Dovolání je podle tohoto ustanovení přípustné jen tehdy, jde-li o řešení právních otázek

(jiné otázky, zejména posouzení správnosti nebo úplnosti skutkových zjištění přípustnost dovolání nezakládají) a současně se musí jednat o otázku zásadního významu. Právním posouzením je činnost soudu, při níž aplikuje konkrétní právní normu na zjištěný skutkový stav, tedy dovozuje ze skutkového zjištění, jaká mají účastníci podle příslušného právního předpisu práva a povinnosti.

Nesprávné právní posouzení věci, které dovolatel jako důvod dovolání [§ 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.] uplatnil, může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, popřípadě jej na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Rozhodnutí odvolacího soudu je v daném případě založeno na závěru, že přemístění dětí matkou z I. do České republiky (správně zadržení dětí matkou v České republice) bylo protiprávní (čl. 3 Úmluvy), neboť je jím porušeno právo otce na společnou péči o děti, který k jejich přemístění neudělil souhlas, a ani dodatečně se s ním nesmířil, že však byly naplněny podmínky uvedené v čl. 13 odst. 1 písm. b) Úmluvy, pro něž není soudní orgán dožádaného státu povinen nařídít navrácení dětí, a to zejména s ohledem na zájmy nezletilých dětí jako prvořadému kritériu při rozhodování soudu podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Vzhledem k tomu, že odvolací soud čl. 13 odst. 1 písm. b) Úmluvy s odkazem na čl. 3 odst. 1 Úmluvy č. [104/1991](#) Sb., o právech dítěte, aplikoval v rozporu s hmotným právem, resp. ustanoveními těchto mezinárodních úmluv, a protože použití těchto ustanovení bylo pro rozhodnutí v projednávané věci významné (určující), představuje napadený rozsudek odvolacího soudu z těchto hledisek rozhodnutí, které má po právní stránce zásadní význam. Dovolací soud proto dospěl k závěru, že dovolání proti rozsudku odvolacího soudu je v tomto směru přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu § 242 o. s. ř. dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání je důvodné.

Podle čl. 1 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, která byla přijata v Haagu dne 25. října 1980 a pro Českou republiku vstoupila v platnost dnem 1. března 1998 pod č. 34/1998 Sb., předměty této úmluvy jsou a) zajistit bezodkladný návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém smluvním státě, b) zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu byla účinně respektována v ostatních smluvních státech.

Podle čl. 3 Úmluvy přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní, jestliže a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění či zadržení. Právo péče o dítě uvedené v písmenu a) může vyplývat zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle právního řádu daného státu. Podle čl. 5 písm. a) Úmluvy pro účely této Úmluvy „právo péče o dítě“ zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte.

Podle čl. 12 Úmluvy jestliže dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo podle článku 3 a v den zahájení řízení před soudním nebo správním orgánem smluvního státu, v němž dítě je, uplynulo období kratší jednoho roku ode dne protiprávního přemístění nebo zadržení, nařídí příslušný orgán bezodkladné navrácení dítěte.

Podle čl. 13 Úmluvy bez ohledu na ustanovení předcházejícího článku není soudní nebo správní orgán dožádaného státu povinen nařídít navrácení dítěte, jestliže osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s jeho navrácením, prokáže, že

a) osoba, instituce nebo jiný orgán, který měl pečovat o osobu dítěte, ve skutečnosti nevykonával právo péče o dítě v době přemístění nebo zadržení nebo souhlasil či později se smířil s přemístěním nebo zadržením, nebo b) je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace. Soudní nebo správní orgán může také odmítnout nařídít návrat dítěte, zjistí-li se, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům. Při hodnocení okolností uvedených v tomto článku soudní a správní orgán musí přihlídnout k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte (věta třetí tohoto článku).

Podle čl. 16 Úmluvy po obdržení oznámení o protiprávním přemístění nebo zadržení dítěte podle článku 3 soudní nebo správní orgány smluvního státu, do něhož bylo dítě přemístěno nebo v němž bylo zadrženo, nemohou věcně rozhodnout o právu péče o dítě, dokud nebude rozhodnuto, že dítě nemá být podle této úmluvy vráceno, nebo nebude-li podán návrh podle této úmluvy v přiměřené lhůtě po obdržení oznámení.

Cílem a předmětem úpravy Úmluvy je - jak vyplývá z jejího čl. 1 - zajištění bezodkladného návratu dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v jiném smluvním státě do prostředí, z něhož byly přemístěny, a obnovení statu quo prostřednictvím okamžitého (neprodleného, bezodkladného) navrácení dětí a dále účinné respektování práv týkajících se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu v ostatních smluvních státech. Již v preambuli smluvní státy této Úmluvy prohlašují, že jsou „pevně přesvědčeny, že ve věcech péče o děti mají zájmy dětí prvořadou důležitost“, a že si přejí „chránit děti mezinárodní úpravou před škodlivými účinky jejich protiprávního přemístění nebo zadržování a stanovit postupy k zajištění jejich bezodkladného návratu do státu jejich obvyklého bydliště, jakož i zajistit ochranu práva styku s nimi“. Jak zdůraznil A. D. v literatuře věnované tomuto problému, platí, že „obecně přijímanou pravdou je, že skutečnou obětí únosů je dítě samotné, které trpí náhlým narušením své stability, traumatickou ztrátou rodiče, který zajišťoval jeho výchovu, nejistotou a frustrací spojenou s nutností přizpůsobit se cizímu jazyku, neznámým kulturním podmínkám, učitelům, příbuzným“. Podle důvodové zprávy k Úmluvě od E. P.-V. z dubna 1981 je legitimní přijmout závěr, že oba cíle Úmluvy - jeden preventivní, a druhý určený k zabezpečení okamžité reintegrace dítěte do jeho obvyklého prostředí - korespondují se specifickou ideou „nejlepších zájmů dítěte“. Nicméně je třeba připustit, že přemístění dítěte může někdy být odůvodněno objektivními důvody, které mají co do činění jak s dítětem samotným, tak s prostředím, s nímž je dítě nejtěsněji spojeno. Proto Úmluva uznává potřebu jistých výjimek z obecných závazků států při zajišťování návratu dětí, které byly protiprávně přemístěny nebo zadrženy a v čl. 13 písm. b), odst. 2 a dále čl. 20 obsahuje výjimky, kdy k mezinárodnímu únosu sice došlo, ale návrat dítěte by byl v rozporu s jeho zájmy (viz zpráva E. P.-V.). Jak z této zprávy dále vyplývá, tyto tři druhy výjimek z principu návratu dítěte se musí aplikovat jen v tom rozsahu, v jakém byly Úmluvou zformulovány. To především znamená, že se mají interpretovat restriktivně, aby se Úmluva nestala nepoužívanou normou. Úmluva jako celek totiž spočívá na jednomyslném odsouzení fenoménu neoprávněných přemístění a zadržování dětí a na přesvědčení, že nejlepším způsobem, jak proti nim na mezinárodní úrovni bojovat, je odmítnout přiznat jim právní účinky. Orgány státu obvyklého pobytu dítěte mají v zásadě lepší postavení, aby rozhodovaly o otázkách opatrovnického práva a práva styku. V důsledku toho by systematické odvolávání se na uvedené výjimky zaměňující forum pobytu dítěte za forum zvolené únoscem vedlo ke kolapsu celé struktury Úmluvy tím, že by ohrozilo filosofii vzájemné důvěry, kterou je inspirována. Smyslem boje proti mezinárodním únosům dětí je chránit právo dítěte nebýt přemístěno z určitého prostředí, zpravidla rodinného.

Z judikatury členských států Úmluvy, která je k dispozici na webových stránkách Haagské konference mezinárodního práva soukromého v databázi INCADAT, je třeba poukázat např. na rozhodnutí ve věci T. v. T. [1994] 3 SCR 551, 6 RFL (4th) 290 Nejvyššího soudu Kanady, který se

podrobně vyjádřil k riziku újmy předvídané v článku 13 písm. b) Úmluvy (a dále k potřebě provádění znaleckých posudků) tak, že „újma zvažovaná v Úmluvě musí přicházet od rodiče, k němuž má být dítě vráceno. Prakticky ve všech případech, kdy je dítě útlého věku přemístěno ze svého bezprostředního prostředí, nebo od toho, s kým má úzký vztah, toto způsobí nějaké dočasné psychologické trauma. Ti, kdo podepsali Úmluvu, takovou újmu nezamýšleli jako důvod pro nenařazení návratu. V opačném případě by takový závěr zcela popřel účel Úmluvy“. Dále uvedl, že „riziko újmy nemusí plynout z důvodu navrácení dítěte k druhému rodiči, ale může vyrůstat z přemístění dítěte od jeho současného pečovatele. Z pohledu dítěte je újma jako újma. Jestliže je újma natolik vážná, že splňuje přísné podmínky Úmluvy, pak je irrelevantní odkud pochází. Nicméně bude to jen ve velmi řídkém počtu případů, kdy přemístění dítěte od únosce do nového prostředí založí stupeň újmy předvídaný Úmluvou“. Britský soud pak ve věci [1988] 1 FLR 365 uvedl, že „výjimky podle čl. 13 (1) b) je třeba vykládat striktně. Důvodem k nenavrácení dítěte musí být takové riziko, které není jen vážné, ale musí se jednat o podstatnou a nikoli jen triviální újmu. Význam těchto silných výrazů nemůže být ignorován v úvaze o stupni duševní újmy“. Podobné stanovisko zaujaly soudy např. ve věci HC/EUKe 34 [14/12/1988] a dalších, v nichž zaujaly názor, že slova „návrat by dítě jinak dostal do nesnesitelné situace“ ukazují na intenzitu nebezpečí hrozícího dítěti, která nemůže být jen běžná“. Ve věci F. v. F. HC/E/Usf 82 soud k aplikaci čl. 13 písm. b) Úmluvy vyslovil, že „výjimka, spočívající v hrozbě vážné újmy neposkytuje soudu státu, kam bylo dítě uneseno, možnost spekulovat nad tím, kde dítě bude šťastnější. Toto rozhodnutí je otázkou péče o dítě, vyhrazené soudu státu, kde dítě mělo obvyklý pobyt před únosem. Vážné nebezpečí může existovat pouze, když návrat vystaví dítě bezprostředně hrozícímu nebezpečí dříve než bude vydáno rozhodnutí o právu péče o dítě, např. navrácení dítěte do válečné zóny, oblasti, kde je hladomor, nebo kde je vážná hrozba zneužití dítěte, nebo jeho zanedbávání, či mimořádné citové závislosti a soud v místě obvyklého pobytu dítěte není schopen nebo ochoten poskytnout dítěti adekvátní ochranu“.

Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, uveřejněné pod č. [104/1991](#) Sb., zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Podle čl. 9 odst. 1 této Úmluvy státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte. Podle čl. 11 odst. 1 této Úmluvy státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření k potírání nezákonného přemísťování dětí do zahraničí a jejich nenavrácení zpět. Za tímto účelem budou státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilovat o uzavření dvoustranných a mnohostranných dohod a o přístup k existujícím dohodám (odst. 2).

V posuzované věci bylo zjištěno, že obě nezletilé děti, které jsou občany Státu I. i České republiky, se narodily za trvání manželství rodičů v I. kde s nimi žily nejprve ve městě E. a posléze v obci R., že matka s dětmi odjela v listopadu 2005 se souhlasem otce na návštěvu do České republiky, z níž se měla vrátit dne 4. 1. 2006, avšak rozhodla se s dětmi zůstat v České republice. K tomu otec neudělil souhlas, ani později se se zadržením dětí nesmířil a dne 9. 2. 2006 podal v souladu s Úmluvou prostřednictvím izraelského ústředního orgánu žádost o navrácení dětí do místa jejich obvyklého bydliště v I. Ze zprávy Městského úřadu J., správy obecních služeb, oddělení sociálního zabezpečení, bylo dále zjištěno, že otec žije se svojí matkou v městské části I. v bytě o třech pokojích, z nichž jeden je zařízen jako dětský pokoj, pracuje jako kuchař s čistým příjmem ve výši okolo 5.000,- ILS (šekelů), přičemž v péči o děti mu může pomáhat jeho matka, která je k tomu ochotná a vzhledem ke svému věku i zdravotnímu stavu schopná (55 let). Z informace Ministerstva spravedlnosti v I. jako ústředního orgánu tohoto státu poskytnuté soudu podle čl. 13 věty třetí Úmluvy dále vyplývá, že obě

nezletilé děti mají vytvořeny podmínky k bezpečnému návratu do této země.

Odvolací soud tudíž správně vycházel z názoru, že na danou věc dopadá úprava podle Úmluvy, neboť bylo porušeno právo péče otce o nezletilé, které vykonával společně s matkou, včetně práva určit místo jejich pobytu (čl. 3 a 5 Úmluvy). S dalším závěrem odvolacího soudu, že v daném případě byly naplněny podmínky předvídané v čl. 13 písm. b) Úmluvy, pro něž není soud dožádaného státu povinen nařídit navrácení obou dětí, se však Nejvyšší soud neztotožňuje.

Jak vyplývá z judikatury členských států Úmluvy nelze při úvaze o tom, zda jsou splněny podmínky tohoto článku Úmluvy argumentovat tím, že odmítá-li matka návrat do I. a jsou-li děti na ni citově vázány, byly by navrácením do místa jejich obvyklého bydliště znovu vytrženy z prostředí, v němž se adaptovaly a v němž prospívají a jsou spokojené, nýbrž je třeba vyjít z toho, že to byla matka, která děti protiprávně v České republice zadržela a vytrhla je tak z prostředí, kde se narodily a žily společně s oběma rodiči, kteří se podíleli na jejich výchově, čímž jim jistě způsobila určité dočasné psychické trauma. Jestliže v řízení bylo ze zprávy Ministerstva spravedlnosti v I. zjištěno, že obě nezletilé děti mají vytvořeny podmínky k bezpečnému návratu do této země a že proto nelze vyvozovat, že vrácení dětí do jejich domova v I. by je uvrhlo do vážného rizika, a ze zprávy Městského úřadu J., správy obecních služeb, oddělení sociálního zabezpečení, že otec společně se svojí matkou je připraven a schopen se o obě nezletilé děti postarat, zajistit jim výchovu a výživu (a to minimálně do doby než bude izraelským soudem jako soudem obvyklého bydliště dětí podle Úmluvy vydáno věcné rozhodnutí o právu péče o děti), k čemuž má zajištěno i náležité materiální zabezpečení a odpovídající bydlení v rodinném domě jeho matky, nelze případnou duševní újmu, kterou nezletilé děti návratem k otci do I. dočasně pocítí, považovat za újmu takové intenzity, již předpokládá (vyžaduje) čl. 13 písm. b) Úmluvy a která by nebyla jen běžná jako u jiných dětí předškolního věku protiprávně přemístěných nebo zadržovaných, jež se po určité době navracejí do svého obvyklého bydliště, a to ať již na základě rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu či smírného řešení situace mezi rodiči.

Nelze tak ani přisvědčit názoru odvolacího soudu, že další případná změna bydliště dětí bez matčiny přítomnosti představuje takový zásah do jejich života, který odporuje jejich zájmu, jako prvořadému kritériu při rozhodování soudu podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, tj. aby mohly nadále vyrůstat u toho z rodičů, na něž jsou silně citově vázány a v jehož péči po všech stránkách zdárně prospívají, neboť tak vlastně zaměnil řízení o návrhu otce na navrácení dětí do místa jejich obvyklého bydliště podle Úmluvy s věcným rozhodnutím o právu péče o dítě (o úpravu rodičovské zodpovědnosti k dětem), což vylučuje čl. 16 Úmluvy. Naopak je v nejlepším zájmu obou dětí, sledovaném Úmluvou i čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, aby věcné rozhodnutí o právu péče o obě děti vydal soud v jejich obvyklém bydlišti, tedy v I., který je s poměry dětí a jejich situací nejlépe obeznámen, přičemž není rozhodující, že otec v současné době bydlí v městské části I. ve východním J., kde podle prokázaného tvrzení matky rodina před protiprávním zadržením dětí nežila, neboť i když Úmluva o této otázce výslovně ustanovení neobsahuje, je to třeba chápat tak, že umožňuje orgánům státu útěku vrátit dítě přímo žadateli, bez ohledu na jeho současné místo pobytu (viz též důvodová zpráva k Úmluvě od E. P.-V.). Je třeba rovněž poukázat na to, že čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte je nutno vykládat v kontextu celé této mezinárodní úmluvy, neboť i ta v citovaných článcích 9 a 11 ukládá smluvním státům zajistit, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, a činit opatření k potírání nezákonného přemístění dětí do zahraničí a jejich nenavrácení zpět. Úmluva o právech dítěte je tak zcela v souladu s Úmluvou o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci [§ 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.]. Nejvyšší soud jej proto zrušil (§ 243b odst. 2 věta za středníkem o. s. ř.) a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 věta před středníkem o. s. ř.).

Protože předmětem přezkumu dovolacího soudu je posouzení správnosti rozhodnutí odvolacího soudu (nikoliv soudu prvního stupně), nezabýval se Nejvyšší soud námitkami otce, jimiž vyjádřil nesouhlas s názorem soudu prvního stupně, že důvod pro nenavrácení nezletilých dětí je třeba spatřovat i v tom, že podala-li by matka návrh na úpravu rodičovské zodpovědnosti k izraelskému soudu, zůstaly by děti - s odkazem na § 25 izraelského zákona z roku 1962 - v její primární péči a že by se tudíž mohla vrátit do ČR, neboť tento názor odvolací soud při svém rozhodnutí nepřevzal, a napadený rozsudek tohoto soudu, jímž byl potvrzen zamítavý rozsudek soudu prvního stupně, na něm nespočívá.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Daňová exekuce](#)
- [Cenové rozhodnutí rozporné se zákonem](#)
- [Konkordátní smlouva se Svatým stolcem](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Pracovní doba](#)
- [Katastr nemovitostí](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Práva dětí](#)
- [Určitost sankcionované povinnosti](#)
- [Zemědělská půda \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)